

Biogr.

297

9

Biogr.

979

(Leiman)

(Doornik)

Aan den
Weld. Geboren Heer
Mr M. Straalman,
Johⁿ Kinker.

JOHAN RUDOLPH DEIMAN

GEDACHT

IN EENE REDEVOERING

DOOR

J. E. DOORNIK, M. D.

EN IN EEN DICHTSTUK

DOOR

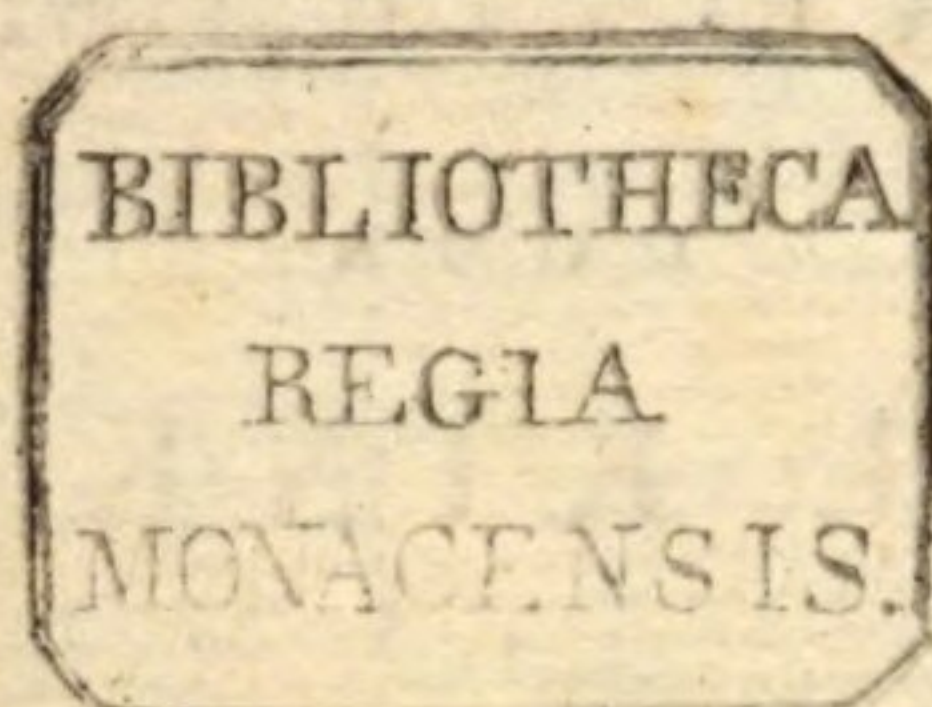
Mr. J. KINKER.

Voorgelezen in en uitgegeven door de Amsterdam-
sche afdeling der Hollandsche Maatschappij van fraaije
Konsten en Wetenschappen.

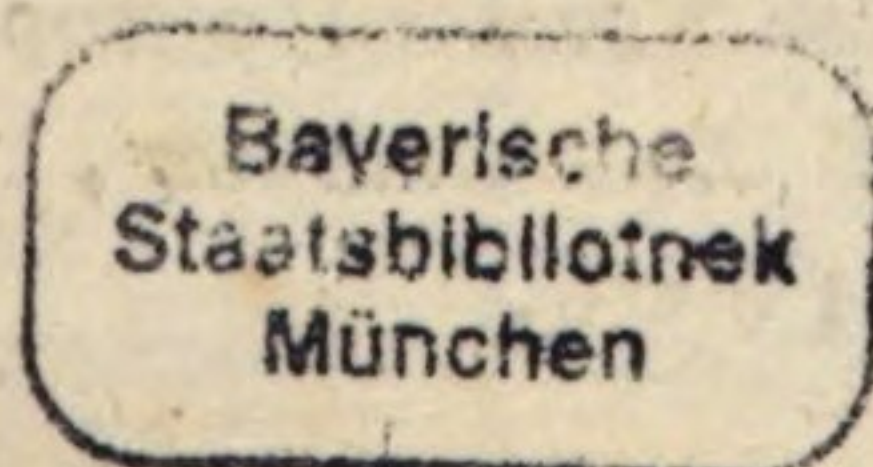
AMSTERDAM

bij J. S. Van Esveldt-Holtrop,
Koninglijk' Boekhandl aar,
1808.

Laudare dignos honesta actio est.

SENECAE epist.

De Amsterdamsche Afdeling der
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN FRAAIJE
KONSTEN EN WETENSCHAPPEN bezefte , te
diep, het verlies, het geen zij leedt, door
het afsterven van haar achtingwaardig Lid,
den Heer JOHAN RUDOLPH DEIMAN, dan dat
zij dien beroemden Geneesheer niet zoude
gedenken, op eene wijze, waardig aan den
PERSOON en aan de MAATSCHAPPIJ.

GEMELDE Afdeling besloot, derhalve, om, in eene buitengewoone vergadering, de nagedachtenis van JOHAN RUDOLPH DEIMAN te vieren, en koos tot Sprekers, bij deze plegtigheid, den Heer Mr. JOHANNES KINKER, en den Schrijver dezer Vóórrede, bepalende den avond van den 17^{den} Maart dezes Jaars, als den dag, bestemd ter vervulling dezer treurige taak.

EENE Lofrede op eenen lofwaardigen vermeerderd, wel is waar, zijnen roem niet, veel minder nog is zij eene behoefte voor den genen, aan wien zij gericht is; maar zij is eene behoefte voor hem, die dezelve uitspreekt. De achting voor de verdiensten van eenen afgestorvenen laat zich niet

in het gemoed van hem, die hoogacht, begraven. Integendeel, deze, der menschheid waardige, aandoening wil ook anderen deelgenoten van dezelve maken, door die in hun op te wekken. Hierin vindt zich dezelfde bevredigd. En hoe heilzaam! het is, immers, deze zelfde aandoening, die steeds dienstbaar geweest is aan de menschheid, door de daaden, door de verdiensten van afgestorvenen aan het nageslacht over te leveren, en, hier door, tevens, den nakomeling, door voorbeelden, aan zijne bestemming te herrinneren, en te doen bezeffen, dat de pogingen van den enkelen mensch, als zoo veele proeven moeten beschouwd worden, door welke de mensch, als geslacht, aan het hoge doel der mensch-

heid voldoet. — Het is aan deze aandoe-
ning, dat wij die taferelen verschuldigd
zijn, waarin wij de daden der menschen
vinden opgetekend, en welke door alle vol-
ken, steeds, op eenen hogen prijs gesteld
wierden.

DEZE waren mijne gedachten, toen ik
het waagde, om de verdiensten van DEIMAN
te schetsen, en mijne achting voor denzel-
ven, openlijk, te doen blijken. Deeze ge-
dachten moedigden mij aan, om, hoe
zeer ook vreemdeling in dit gedeelte der
welsprekendheid, de opgevatte taak te vol-
brengen.

ONDER de bearbeiding van mijn on-

derwerp gevoelde ik, 't is waar, hoe zwak
mijne verwen waren, en, met hoe veel
recht, een ander, beter dan ik, het paneel
zoude behandeld hebben; maar, hiervan
gevoelde ik mij overtuigd, dat niemand,
met dezelfde zwakke krachten, naar het be-
reiken van zijn doel vuriger zoude trachten,
dan ik zulks gepoogd heb te doen.

ONAANGEZIEN, derhalve, de waarheid
van het gezegde van CICERO: „*Magnum
quoddāam est opus atque munus, suscipere
atque profiteri, se esse, omnibus silen-
tibus, unum, maximis de rebus, magno
in Conventio hominum, audiendum:*” on-
aangezien de waarheid van dit gezegde
heb ik het van mijnen pligt geacht, dit

offer van mijne hulde, openlijk, te brengen aan de veele verdiensten, welke ik, in den Persoon van DEIMAN, steeds, erkend heb.

Ik sprak voor hun, die, uit de lof-
rede, niet den Spreker, maar Hem, over
Wien gesproken zoude worden, wilden
leeren kennen.

27 Maart 1808.

J. E. DOORNIK.

WELK eene stilte! — Welk eene sombre trek is op ons aller gelaat te lezen! — Hier heerscht, thans, eene rust, als die van den nacht. Is deze rust een bewijs der kalmte, die in onze zielen huisvest? Of is zij het uitwerksel eener, manlijk bezeft wordende, smarte?

Het kleed van den Dood, het geen wij allen hebben aangetogen; — het geen, thans, aan deze zaal het voorkomen geeft van eene plaats, waar wij onze afgestorvene Vrienden bewenen; — de klagende Tonen, die, zoo even, in onze ooren klonken, als woorden van rouwe en droefheid, verraden de ware oorzaak dezer rust. Ja zij is het uitwerksel eener, manlijk

bezeft wordende; smarte, en eener be-
daarde bepeinzing over den dood.

OOGENBLIKKEN, als dezen, zijn voor den zedenlijken mensch hoogst belangrijk. In zodanige oogenblikken verliest de S c h i j n , en zijne schitterende omtooiselen, allen glans, alle waarde; terwijl het W e z e n der dingen zich naakt aan ons vertoont. — Oogenblikken, als dezen, leeren ons de hoge waarde van den mensch kennen, en den verhevenen zin bezeffen van de woorden van SENECA, wanneer hij zegt: „Wilt gij den mensch dan waarlijk leeren hoogachten, en weten, wie hij is: beschouw hem naakt. Hij legge af zijn vaderlijk erfdeel, zijne eerampten, en het overig bedrieglijk voorkomen van het lot. Ja hij ontdoe zich van zijn ligchaam, beschouw nu zijne ziel, hoedanig, hoe groot die zij, door zich zelf, of door eene vreemde magt verheven.”

OOGENBLIKKEN, als dezen, zijn geschikt, om in ons binnenste te keeren, om op onze laagte en grootheid opmerkzaam te worden, om de hoge waarde onzer be-

stemming af te meten, met het geen wij, tot dit einde, reeds verrigt hebben, maar vooral, om daarmede af te meten, hoe zeer wij zijn traag geweest op dezen weg naar onze bestemming.

LAATEN wij het, thans, volmondig bekennen: het sterfbed van geliefkoosde panden, en de diepe smarte over een zodanig verlies, zijn, vaak, nodig, om ons te rukken uit de kluisters der zinlijke wereld, in welke wij, als vreemdelingen van ons zelve, omdolen, de handen steeds uitstrekken naar schaduwbeelden, die ons begogelen.

IN eene zodanige stemming van het gemoed, waarin de Rede de wetmatigheid haarer eischen, met eene onomkoopbaare gestrengheid, ons doet verstaan, is het leerzaam, om de nagedachtenis te huldigen van de zodanigen, die ons, gedurende hun verblijf op deeze aarde, tot zoo veele voorbeelden gestrekt hebben, van het geen de mensch vermag, wanneer hij aan de veredeling van zijnen geest gearbeid, hierin de vervulling zijner bestemming

gezocht, hierin de waarde der menschheid geëerbiedigd heeft.

Wij beschouwen het, derhalve, niet als een inwilligen aan een vóórrouderlijk gebruik, wanneer wij, thans, dezen plegtigen avond besteden aan de nagedachtenis van een' onzer waardste vrienden. Neen, wij beschouwen zulks, veel meer, als eene duure verplichting, die wij ons hebben opgelegd, om geene gelegenheid te laten voorbijgaan, door welke ons aanleiding zoude gegeven worden, om aan de groote zaak der menschheid werkzaam te zijn.

HIERAAN arbeiden wij, door, als in een tafereel, de loopbaan te schetsen, welke een waardig Man, in zijne verkering hier op aarde, heeft afgelegd.

In zodanige taferelen kunnen wij ons zelve spiegelen; uit zoodanige taferelen kunnen, ja moeten wij, leeren, wat voor ons te doen is overig gebleven: uit beiden bezeffen wij, dan, des te meer, waarheen zich onze bestemming leidt; terwijl het voorbeeld tot eene zedelijke

aanmoediging strekt, om steeds voorwaards te zien, en den kortsten weg te bewandelen.

NOCH GIJL. derhalve vergaderdet hier, noch ik beklom dit spreekgestoelte, als wilden wij, daardoor, den roem vermeederen van een' Man, wiens daden de achting zijner tijdgenoten en de dankbaarheid van het nageslacht billijk eischen. Zijn naam is reeds zijn lof.

NEEN, wij vereenigden ons hier om van ons zelve te spreken. Wij bestemden dit plegtig uur, om, gezamenlijk, onze gewaarwordingen, onze overdenkingen, in den boezem dezer vergadering uit te storten, om na te gaan, het geen wij, het geen de maatschappij, het geen de menschheid verloor, toen eene onveranderlijke natuurwet eenen waardigen Man, in zijnen voortgang, stuitte, en den draad zijner werkzaamheden, afsneedt.

WELK eene gaping wierd, hierdoor, in den band der vriendschap, in den gezelligen omgang, ja, in het wel vóórgaan,

geboren. Voorbeelden van dezen aart doen ons de noodzakelijkheid, neen, doen ons de verplichting inzien, om den tijd uit te kopen, om de handen in één te slaan, en, daardoor, de vermogens van ieder ondeligen te vereenigen, opdat, hierdoor, onze krachten zich verdubbelen, en onze pogingen de bereiking van het doel der menschheid versnellen.

Door, gezamenlijk, uit te weiden in onze klagten, over het geen wij in eenen DEIMAN verlooren; door eene eerbiedige hulde toe te weiden aan zijne verdienste, voldoen wij, dus, slechts aan de inspraak van ons gemoed, die ons dit verlies diep doet bezeffen.

EN waarom ook zouden wij onze tranen beteugelen? Het is immers de mensch alleen, die tranen heeft! Zij werden aan hem gegeven, om in dezelve zijne klagten op te nemen, en met dezelve zijne klagten te laten vloeien. De traan, die om eenen afgestorvenen gestort word, is de zagtste balsem voor onze smarte (1).

WEERHOUDEN mij, dus, onze tranen niet, bij het graf van DEIMAN!

MAAR is ons niets anders overgebleven, dan tranen, zijn het alleen klagten, door welken wij de nagedachtenis van DEIMAN vieren kunnen? Is dan, met zijnen dood, ook alles voor ons verloren? Leeft zijn geest, (en deze geest is immers het eigenlijk menschelijk leven!) leeft zijn geest niet meer onder ons? Zweven niet noch zijne woorden op onze lippen? Het geen wij in DEIMAN bewonderden, is dat ook, in 't zwijgend graf, voor eeuwig neêrgedaald? — Neen! zijn geest leeft in onzer aller harten — zijn geest is ons bijgebleeven en leeft in zijne schriften. — Ja DEIMAN leeft! Hij is, thans, in ons midden. Zijne daden, zijne verdiensten, zijn roem bestaat nog, en zal blijven bestaan. Deze roem is die der menschheid waardig — deze roem is onvergankelijk, even als de oneindigheid van 's menschen geest.

WELAAN! leeren wij dan in de verdiensten van DEIMAN onze plichten ken-

nen ; vieren wij dan , thans , zijne nagedachtenis , door een tafereel op te hangen , van het geen de Maatschappij , van het geen de Wetenschappen aan hem verschuldigd zijn.

Zoude ik , hier , het belang , het geen GJL. in de geschiedenis van onzen waardigen afgestorvenen stelt , kunnen opwekken , door , thans , mijn tafereel te beginnen , met UL. te melden , uit welk geslacht DEIMAN is voortgesprooten , en door naauwkeurig op te teekenen , het geen , hiermede , in betrekking staat ? Neen , eene vergadering , als deeze , kan zulk een verlangen niet koesteren . Zij wil , in de geschiedenis van DEIMAN , de geschiedenis van een voortreffelijk Man lezen . GJL. roept , met SENECA , uit : „ Het zij gij slaven , het zij gij vrijgemaakten tot uwe voorouders telt , het zij gij uwe afkomst van vreemde volken rekent ; verheft u stoutmoedig , want bij de Goden wacht u uwen waren adeldom . ”

De mensch , als mensch , geeft zich zelve het aanwezen , en , in deeze
ver-

verhevene beteekenis, is hij van godlijk geslachte.

Dit weinige zal ik, alleen, hieromtrent melden, dat JOHAN RUDOLPH DEIMAN, geboren wierd te Hagen, in Oostfriesland, op den 29 Augustus, van het jaar 1743. van ALBERTUS DEIMAN en VOLKE HIDDÉS, zijnde hij de jongste van vijf kinderen. Slechts zeer weinige Jaren genoot hij het voorrecht der ouderlijke zorgen, daar hem, reeds in zijn eerste levensjaar, zijne Moeder door den dood ontrukkt werdt, en zijn Vader hem veërtien Jaren, daarna, ontviel. Hierdoor kwam onze DEIMAN onder de voogdijschap van zijne twee oudere Broeders, die, de min gunstige voorzorge van het lot, door broederlijke liefde aanvulden. (2).

Na de lagere Scholen bezogt, en, hier reeds, doorstralende blijken gegeven te hebben van zijne, vlug werkende, geestkrachten, begaf DEIMAN zich naar de Hoo-ge school te HALLE, alwaar hij, door zijne vlijt, snelle vatbaarheid van geest, door eene, meer dan gewoone, bekwaamheid,

en door zijne voortreffelijke hoedanigheden, als Jongeling, den aandacht, niet alleen, maar de achting en vriendschap tot zich trok van zijne waardige Leermeesters, en wel bijzonder die van de Hoogleeraren F. C. JUNCKER en PH. A. BOEHMER; waarvan tot bewijs kan strekken een brief, welke, door den laatsten gevoegd is achter het Academisch twist-schrift van onzen DEIMAN, in welken, door gemelden Hoogleeraar, aan den Schrijver de meest verdiende lof werd toegekend. (3)

Dit Academisch twist-schrift, met het welk DEIMAN tot de waardigheid van Doctor in de Geneeskunde verheven werd, verdedigde hij, in 't openbaar, op den 13. April van het Jaar 1770; en in het zelve behandelde hij in weinige, maar in zeer wél doordachte, bladen, een, voor de beoefenende Geneeskunde, gewigtig onderwerp: DEIMAN betoogde in het zelve, hoe noodzaaklijk, niet alleen, maar hoe plichtmatig het voor den Geneesheer is, om, in de behandeling der ziekten, met welken het menschedom te worstelen heeft, de ondersteuning der lichaamskrachten,

voornaamlijk; in 't oog te houden (4). In dit voortbrengsel van zijnen geest kiemde, derhalve, toen reeds, het beginsel, van het welk hij steeds is uitgegaan, en hetgeen hij, geduurende zijne geneeskundige loopbaan, als het voornaamste doel van den Geneesheer beschouwde, waardoor, dus, DEIMAN, in de behandeling aan het ziekbed, aan zich zelven zoo zeer is gelijk gebleven.

DEIMAN verliet met roem de Hoogeschool; en, toegerust met alle zoodanige kundigheden, als voor den Geneesheer onontbeerlijk zijn, maar vooral, toegerust met eenen helderen geest, met een scherpzinnig oordeel, gepaard met eene voorbeeldige welwillendheid omtrend zijnen medemensch, en, in 't bijzonder, omtrend den noodlijdenden, begaf hij zich naar Holland, en koos deeze volkrijke Koop-stad, als de plaats, in welke hij zijne bekwaamheden, zijne behulpzaame pogingen aan het lijdend menschdom wilde toewijden.

HIER begon, hier eindigde DEIMAN zij-

ne roemvolle loopbaan: ja, hier wierd DEIMAN, in den waren zin, geboren, en bewandelde den weg van een voortrefflijk mensch.

DEZE loopbaan te schetsen; en, hierdoor, een geschiedkundig tafereel op te hangen van den geest van hem, die, met zoo veel recht, thans, het onderwerp onzer hulde is, bevat de taak, die ik op mij genomen heb; niet, omdat mijne krachten hiervoor berekend zijn, maar omdat ik, door de tolk der gevoelens van deeze achingwaardige vergadering te zijn, tevens eene gepaste gelegenheid zoude hebben, om, openlijk, mijne diepe hoogachting te betuigen voor de hooge verdiensten van eenen Man, aan wien ik, door den band der vriendschap, en door eenen, voor mij, alzins leerzaamen omgang, zeer veel verplicht was.

Om nu, in deze mijne Schets, eene zoodanige orde te kunnen in 't oog houden, door welke aan mijne voordracht eene voldoende duidelijkheid gegeven, en

de opmerkzaamheid mijner Hoorderen regelmatig bepaald worde, zal ik Ul. aandachtig maken op DRIE hoofdzaken in deze geschiedenis van den geest van DEIMAN. Tot dit einde zal ik hem schetsen: 1) als GENEESHEER, 2) als NATUUR-SCHEIKUNDIGEN en 3) als WIJSGEER: terwijl wij, in de beschouwing van deze DRIE hoofdzaken, DEIMAN tevens als MENSCH zullen leeren kennen.

TOEN DEIMAN zich naar Holland begaf, en Amsterdam koos, als de plaats zijner bestemming, was het 'er zeer verre van af, dat brieven van aanbeveling, en midelen van dezen aart, voor hem den weg tot voorspoed baanden. Integendeel, van niemand gekend, door niemand gezocht, tradt DEIMAN op het groot tooneel der waereld. Voorzien, alleen, van zijne verkregene kundigheden, en oorspronglijke geestkrachten, droeg hij zijne schatten met zich om, en moest voor zich zelve genoegzaam zijn.

In eene zoodanige gesteldheid verkeerde DEIMAN, eenige jaaren, in de Maat-

schappij , toen hij , door de vriendschap van den beroemden Amsterdamschen Geneesheer , WOLTER FORSTEN VERSCHUUR (5) , die in DEIMAN , weldra , den man van verdienste erkende , meer en meer bekend wierd . De betrekking , in welke hij , steeds nader , met deezen geleerden Geneesheer geraakte , en daarbij de benoeming van denzelven , als Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Groningen , in het Jaar 1780 , breide nu zijne loopbaan uit , en bragt DEIMAN op dien weg , welken hij , met zoo veel roems , met zoo veele ontvangene blijken van gehechtheid aan zijn Persoon en aan zijne verdiensten , bewandeld heeft . (6)

EENMAAL bekend geworden zijnde , verkreeg DEIMAN , als Geneesheer , den toegang tot de aanzienlijkste Familien — verwierf hun vertrouwen , ja , ik durf zeggen , hunne liefde . En , geen wonder , DEIMAN behoorde tot de zodanigen , die zich overtuigd houden , dat een Geneesheer zijn gezag niet moet vestigen op het dor voorkomen van een' Geleerden , noch moet oordeelen genoeg gedaan te hebben , wanneer hij , slechts , geneest .

Neen, met een opgeklaard gelaat, in het welk troost en hulp te lezen was, trad hij, steeds, in het vertrek van den lijder, en plaatste zich, als een schutsgod, naast zijne legerstede. Zijne ondervragingen liet hij, steeds, vergezeld gaan van eene stille hoop op herstelling. Hierdoor verwekte hij eene zekere opgeruimdheid van gemoed — terwijl de kranke, daardoor, tevens, zonder angst voor eenen, hem toeschijnenden, veel betekenenden blik van den Geneesheer, zijne gewaarwordingen en de verschijnselen zijner ziekte, ongestoord, opnoemde. Hiervandaan, dat de noodlijdenden reikhalsden naar de komst van DEIMAN, dewijl zij, na zijn bezoek, zich beter meenden te gevoelen. Deze oogenblikken waren voor hun oogenblikken van geruststelling en hulp tevens.

Wat konde nu anders het gevolg zijn van eene zodanige verkering met zieken; dan dat DEIMAN, niet alleen als Geneesheer door hun geacht, maar ook, als Vriend, werd hooggeschat. Hierdoor werd zijn Persoon, niet alleen in dagen van droefheid, maar ook in dagen van

vreugde gezocht, en hij genoot, daardoor, alle de genoegens van eenen gezelligen omgang. In één woord, DEIMAN was bij zijne kranken niet alleen de Geneesheer, neen, hij was, tevens, de Vriend van het huis.

Zijne opgeklaardheid van geest, gepaard met een scherpzinnig oordeel, en eene snelle bevatting, veroorzaakte, dat DEIMAN, als Geneesheer, iets bezat, het geen aan zeer weinigen ten deel valt. Hij doorzag, met dezen gelukkigen aanleg, zeer snel de naaste oorzaak der ziekte, doorgrondde, zoo wel de verschijnselen, die met deze naaste oorzaak het naauwst verbonden waren, als die, welke met deze het minst in verband stonden. Hierdoor vatte hij, doorgaands, zoo gelukkig den draad van den, veeltijds, zeer verwarden reeks der, niet zelden, tegen elkander strijdende, ziekteverschijnselen. Zijne aanwijzing moest, dus, veelzins, met die der natuur, volkomen, overeenstemmen. Daarbij hield DEIMAN steeds in 't oog, zijn, van den beginne, aangenomen beginsel, om de ondersteu-

steuning der krachten, als een hoofddoel van den Geneesheer te beschouwen.

Bij dit alles nu voegende eene onder-
vinding, (die niet alleen door de veelheid van jaren geboren wordt, maar door het VEELERLEI wél te zien en te vatten,) onderscheidde DEIMAN zich door iets, het geen, schoon een hoofdvereischte in iederen Geneesheer, aan velen, echter, niet zelden, geweigerd is, en, in de taal der kunst, *ingenium practicum* genaamd wordt.

In zijne voorschriften hield DEIMAN steeds den regel in 't oog: „het eenvoudige is de stempel der waarheid;” terwijl hij, tevens, dooreenen, wélvoorgeschrevenen levensregel zeer veel, tot de herstelling van langdurige en kwijnende ziekten, heeft toegebracht.

DEIMAN berustte, intusschen, niet in de overtuiging van genoeg gedaan te hebben, wanneer hij dagelijks zijne kranken bezocht, en hun de nodige hulp had toegebracht. Neen, een gedeelte van den tijd, die hem van zijne beroepsbezigheden overbleef, oor-

deelde hij, ten nutte der Maatschappij te moeten besteden, door aan de algemeene bevordering der wetenschappen te arbeiden.

HIERAAN zijn wij verschuldigd die voortbrengselen van zijnen geest, in welke zijne voortreffelijke bekwaamheden, zoo zichtbaar, doorstralen; door welken DEIMAN ons is bijgebleven; door welken zijne nagedachtenis aan de vergetelheid is onttrokken.

De gemaklijkheid, met welke DEIMAN, onderwerpen, hoe verschillende van aart ook, behandelde, zijne gelukkige, en hem bijzonder eigene, tact, om mij zoo uit te drukken, door welke hij een zoo snel overzicht van het geheel had, en zijn scherpzinnig oordeel, waardoor hij, zoo wél, inzag de betrekkingen en het verband tusschen de verschillende takken van mensche-lijke kennis, en, hoe dezen elkander, onderling, de hand bieden, waren oorzaak, dat zijn vlugge geest zich niet bij enkele onderwerpen van navorsching bepaald heeft; maar, integendeel, in derzelfver verscheidenheid het grootst behagen schepte; ter

wijl zijn wijsgeerige aanleg, hem, steeds, op het spoor bragt, om, in al dat verscheidene, verband en eenheid te ontdekken.

VAN HIER, dat hij, met de zelfde gemaklijkheid, met de zelfde duideljkheid een onderwerp van NATUUR- SCHEI- of GE-NEESKUNDE zoo wel, als een onderwerp van WIJSGEERTE behandelde; van hier, dat DEIMAN zijne geestkrachten aan deze allen beproefd heeft, en, in allen, zoo wél geslaagd is.

DEZE gelukkige vaardigheid van zijnen geest, die hem, tot aan zijnen dood, is bijgebleven, verklaart ons, dus, de ware oorzaak, door welke hij, gedurende een tijdvak van 32 Jaren, zoo onvermoeid, in dit opzicht, is werkzaam geweest.

DAN niettegenstaande zich DEIMAN, met zoo vele verschillende onderwerpen van navorsching, bezig hield, kan men, echter, in zijne geleerde loopbaan, als Schrijver, DRIE onderscheidene tijdvakken opmerken, in welken hij zich, hoofdzaaklijk, met het een of ander vak heeft bezig gehouden.

In het eerste tijdvak trokken de Natuuren-Geneeskunde, bijzonder, zijnen aandacht; in het tweede tijdvak bepaalde hij zich, hoofdzakelijk, bij de Scheikunde, en het geen op dezelve meer bijzonder betrekking heeft; terwijl hij, in het derde tijdvak zich, als bij uitsluiting, aan de Wijsgeerte heeft toegewijd.

Het eerste tijdvak maken de eerste jaren van zijne letterkundige loopbaan uit, terwijl het tweede de middenste plaats bekleedt, en het derde de laatste jaren van zijn leven aanvulde.

ZIJN waarnemende geest, zijne snelle bevatting waren hem voordeelig in het eerste: deze beiden, gepaard met een helder verstand en vindingrijk vernuft, waren hem behulpzaam in het tweede; terwijl die allen, aan het bestuur van zijn scherpzinnig oordeel onderworpen, hem in het derde tijdvak, als WIJSGEER deden uitmunten.

Als Geneeskundige Schrijver (7) opende DEIMAN zijne roemvolle loopbaan, in het Jaar 1775, (wanneer men zijn Academisch twistschrift hier van uitzondert), door eene vertaling der geneeskundige proeven met den, door kunst gemaakten, Magneteet, in het werk gesteld en beschreven door den duitschen Geneesheer UNZER. Vóór deze vertaling plaatste DEIMAN eene Voor-rede, bevattende de beschrijving van eene, door hem zelve, met dit geestmiddel, bewerkstelligde, en gelukkig geslaagde genezing aan eene 57 jarige vrouw (8).

In het volgend Jaar leverde hij eene nederduitsche vertaling van een fransch werkje over den Lindworm, waarbij, door hem, ook eene oordeelkundige Voor-rede gevoegd wierd.

EENE, voor het welzijn der Inwoonderen van Steden, zeer nuttige vraag, voorgesteld door het PROVINCIAAL UTRECHT-

SCHE GENOOTSCHAP VAN KONSTEN EN WETENSCHAPPEN , in het jaar 1778 , spoorde DEIMAN aan , om , als oorspronkelijk Schrijver , zijne bekwaamheden aan den dag te leggen , en , daar door , zijne tusschen-uren aan het belang van het algemeen toe te weiden.

LANGEN tijd reeds waren de Natuurkundigen bezig geweest met het onderzoek aangaande het voor- of nadeel van het planten van bomen , binnen en rondsom de steden ; en de onzekerheid in de beslissing van dit onderzoek , gaf aanleiding , dat het , zoo even gemeld , Genootschap de vraag voorstelde : „ Wat men te denken hebbe aangaande het planten van bomen , binnen en rondsom de Steden ? of dat vóór- of- nadelig voor de gezondheid der menschen zij ? of de lucht , door derzelver uitwaseming gezuiverd of besmet werde ? en welke soort van bomen , (tot dit einde) het meest of minst voordeelig zij.

DEIMAN besloot , om zich aan dit belangrijk onderzoek toe te wijden. Dan , daar zijne zedigheid niet toeliet , om ,

hierin, alleen op zijne eigene krachten te steunen, aanvaardde hij deze navorsching, en, hierdoor, de beantwoording dezer vraag, in gemeenschap met den beroemden Natuurkundigen A. PAETS VAN TROOSTWIJK, en beide beantwoordden deze vraag op eene stellige wijze, stavende hunne overtuiging met de naauwkeurigst genomen proeven (9).

Het was omtrent in den zelfden tijd, dat de leer der Electriche verschijnselen, en de proeven, met deze, veelvermogende, Vloeistofgenomen, den aandacht der Natuur- en- Geneeskundigen zoo zeer tot zich trok.

DE waarnemende geest van DEIMAN en zijne snelle bevatting van het geen ons de Natuur in haare uitwerkselen vertoont, konde hem, hier bij, geen koele aanschouwer doen blijven. Neen, onvermoeid arbeidde hij, in deze nieuwe loopbaan, en wel voornamelijk, om, daar door, als Geneesheer, nuttig te zijn voor het lijdend menschdom. Hiervan strekken tot bewijzen zijne voortreffelijke verhandeling over

het vermogen der Electriche Vloeistof in het genezen van verschillende ziekten (10), en een antwoord door hem en den Heer A. PAETS VAN TROOSTWIJK, ingezonden en met het gouden eermetaal bekroond door het BATAAFSCH GENOOTSCHAP DER PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE te Rotterdam, op de, zoo belangrijke, vraag aangaande den invloed, welke de natuurlijke Electriciteit, en derzelve verschillende verdeling in onzen dampkring, heeft, op gezonde en zieke lichamen (11).

VAN eene even zoo voordeelige zijde deed DEIMAN zich, als Geneesheer, kennen, toen hij, in gemeenschap met den zoo beroemden, als, met recht, betreurden Amsterdamschen Geneesheer J. P. MICHEL, de belangrijke vraag beantwoordde aangaande de voor- en- nadelen van den Koortsbast in de verschillende soorten der tussenpozende koortsen, voorgesteld door de KONINGLIJKE MAATSCHAPPIJ DER GENEESKUNDE te Parijs. Het voortreflijk antwoord op deze vraag werd niet alleen bekroond met het eermetaal; maar beide Schrij-

vers wierden tevens in 't jaar 1785, erkend als corresponderende Leden dezer beroemde maatschappij (12).

Door deze blijken zijner uitmuntende bekwaamheden, als Geneesheer, en tevens door zijne gelukkige toepassing dezer kundigheden aan het ziekbed, vestigde DEIMAN zijnen roem niet alleen in ons vaderland, maar tevens werd zijn naam, met achting, buiten hetzelfde genoemd.

De reeds opgenoemde voortbrengselen van zijnen geest zijn, intusschen, niet de eenigen, die hem, als Geneesheer, eene billijke aanspraak deden maken op de achting zijner tijdgenoten — integendeel, vele verhandelingen, schoon minder bekend, door dien zij, of in periodieke werken verspreid, of niet in 't licht gegeven zijn, heeft hij voorgelezen in het genootschap, hier ter Stede, ter zinspreuk voerende: **CONCORDIA ET LIBERTATE.**

ZOMMIGEN mijner hoorders, die tevens Leden van dat Genootschap zijn, zullen zich herinneren, hoe dikwerf DEIMAN hunne

aandacht bepaald heeft bij verschillénde belangrijke onderwerpen, de geneeskunde betreffende; hoe veelmalen hij, hierdoor, aan dat genootschap is nuttig geweest; terwijl zij zich tevens zullen herinneren, op welk eene eenvoudige, maar niet minder schrandere, wijze, DEIMAN aan hun zodanige onderwerpen voorstelde; kiezende, tot dit einde, veeltijds geneeskundige stoffen, die voor het algemeen verstaanbaar konden zijn, doordien zij, tot derzelve verklaring, niet die konsttaal behoefden, door welke zij, anderzins, voor eene gemengde vergadering, minder duidelijk zouden worden. (13).

HER tweede tijdvak in de letterkundige loopbaan van DEIMAN, in hetwelk hij zoo veel roems geoogst heeft, en, door hetwelk, hij, zoo zeer, onze hoogachting verdient, viel in op een tijdstip, dat als een eeuwig gedenkteken zal staan van het menschelijk vernuft; een tijdstip, op hetwelk eene nieuwe bron voor menschelijke kennis vruchtbaar begon te vloeijen.

DE Scheikunde begon zich als eene geheel nieuwe wetenschap aan het onderzoek van 's menschen geest voor te doen, toen zij hare oude grondslagen, als onnut voor de, nu betere, inzichten in de natuur en hare werkzaamheden, verwierp, en een gebouw oprichtte, door vastere grondstenen onderschraagd.

DIT tijdvak viel in, toen LAVOISIER, voorgelicht door de MAYOWS, de VENELS, de BLACKS, de SALUCES, de MACKBRIDES, de CAVENDISH, de PRIESTLEYS, eene geheele hervorming te weeg bragt in dezen tak der Natuurkunde. Eene hervorming, in deze wetenschappelijke kennis, zoo verbazende van omvang, zoo veel belovende in het vooruitzicht, en zoo zeer grijpende in alle de bijtakken der overige Natuurkunde, dat, onder de groote mannen, die ooit door de natuur zijn voortgebracht, LAVOISIER, voor zeker, onder de grootste moet geschat worden.

OP dit gewigtig tijdstip vinden wij DEIMAN, als Natuur-Scheikundige, werkzaam. Wien onzer zoude het nu bevreem-

den , dat de waarnemende geest , de snelle bevatting , het helder verstand en vindingrijk vernuft van DEIMAN , thans sterker , dan ooit , wierd aangevuurd , om , met deze voortreffelijke hoedanigheden toegerust , zich , als bij uitsluiting , aan de Natuurkunde , en wel aan dit voortreffelijk gedeelte derzelve , geheel over te geven. Neen , genen onzer kan dit bevreemden , maar een ieder houdt zich , integendeel , verzekerd , dat dit groote veld van navorsching voor DEIMAN eene roemvolle strijdplaats moet geweest zijn.

JA , G. H. hier heeft DEIMAN ook allen roem geoogst ; hier heeft hij medegewerkt aan de uitbreiding van deze edele nasporing ; hier staat zijn naam getekend in de Jaarboeken , welken de vorderingen van den menschelijken geest vermelden ; maar bevreemden moet het ons , wanneer wij acht slaan op de weinige oogenblikken , die hij , na aftrek van zijne veelvuldige beroeps-bezigheden , hier aan konde besteden. En , in die weinige oogenblikken , heeft hij , echter , zoo VEEL , en dit vele zoo WÉL ten uitvoer gebragt.

NAVORSCHINGEN, intusschen, van dezen aart, zijn te groot, zijn te veel vooreenen enkelen mensch. Dit doorzag DEIMAN, en tevens zijne, door ons zoo wélgekende, menschenmin, wilde, dat niet hij alleen, maar dat ons vaderland zich, door dezelve, zoude beroemd maken. De Nederlander moest ook genoemd worden, wanneer het nageslacht de Jaarboeken der nieuwe Scheikunde zoude doorbladeren.

HIEROM vereenigde zich DEIMAN met eenen N. BONDT, P. NIEUWLAND, A. PAETS VAN TROOSTWIJK en A. LAUWERENBURGH. Dit voortreflijk vijftal arbeidde, onvermoeid, aan den opbouw dezer nieuwe wetenschap, slaagde zoo gelukkig in dezen edelen wedstrijd, (waaraan de grootste Natuurkundigen van het beschaafd Europa een zoo werkzaam deel namen), dat zij, door hunne voortreffelijke pogingen, door hunne belangrijke ontdekkingen, bij den Uitlander, den grootschen naam verwierven van HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN.

VAN hun getuigde de, alom, beroemde FOURCROY, in eene *memorie*, voorge-

lezen in het *Institut de France*: „De vernuftige nasporingen (dus sprak hij) der HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN behoren tot dat klein getal, welke geheel nieuwe gezichtspunten aangeven. Zij zullen, steeds, eene gewigtige plaats bekleden in de nieuwe Scheikunde, aan welker uitbreiding zij verbonden hebben den roem van hunne daden en van hunne ontdekkingen (14).”

INDIEN ik dus, thans, alles zoude opnoemen, waardoor DEIMAN, in dit tijdvak, heeft uitgemunt, dan, waarlijk, zoude de tijd, voor mijne geheele taak bestemd, voor dit enkel gedeelte zelfs, verre te kort schieten.

In weinig gezegd te hebben, zal ik, daarom, moeten berusten.

DE nieuwe Scheikunde laat zich, in het algemeen gesproken, daar aan, hoofdzakelijk, erkennen als eene, geheel nieuwe, wetenschappelijke kennis, dat zij de verklaring van het grondveroorzakende van

zodanige natuur-verschijnselen, die men gewoon is, scheikundige verschijnselen te noemen, vindt in de wederkerige werking dier bestanddelen der ligchamen, welken, door scheikundige middelen, of door de natuur zelve, in haare groote werkplaats, met de warmtestof verbonden, zich, als luchtvormige vloeistoffen, aan het oog van den natuurkundigen voordoen. Van hier, dat men de nieuwe Scheikunde ook den naam van *pneumatische* of lucht-scheikunde gegeven heeft. — Deze wetenschap dringt, dus, met hare nasporingen, niet alleen dóór tot de grove stofklomp, neen zij dringt dóór, om mij zoo uit te drukken, tot het geestige der stoffijke natuur. Hierdoor verheft zij zich tot eene hoogte, welke bij de grondkrachten der natuur stuit, dewijl dezen voor geene Scheikundige waarnemingen vatbaar zijn.

Zoo begon zich de nieuwe Scheikunde voor te doen, en een helder licht te verspreiden in de donkere schuilhoeken, waar zich de natuur, in het spel harer

krachten , voor het oog van den sterveling verborgen houdt , toen deze wetenschap de aandacht van DEIMAN tot zich trok.

WELKOM, derhalve, was voor hem de gelegenheid, door welke hij, ook in deze bespiegeling, zijne geestkrachten konde beproeven. Het Rotterdamsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte gaf hem, hiertoe, de aanleiding, toen hetzelfde, als eene prijsstof, de vraag uitschreef, aangaande den aart, de bestanddelen en de werking der vaste lucht (koolstofzure lucht). DEIMAN, en zijn geleerde natuurkundige vriend, de Heer A. PAETS VAN TROOSTWIJK, beantwoordden deze vraag, en hunne pogingen wierden met het eermetaal bekroond in 't jaar 1781. (15.)

HET licht der nieuwe Scheikunde meer en meer doorbrekende, en hare strekking, om, in de kennis der luchtsoorten, de verklaring te vinden der scheikundige verschijnselen, meer en meer veld winnende, was het een natuurlijk gevolg dezer
na-

nasporingen , om , al nader en nader , met deze luchtvormige vloeistof bekend te worden.

HET was , derhalve , in den waren geest gevraagd , toen de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN te Haarlem , tot eene prijsstof voorstelde , de beantwoording der vraag : welke de waarlijk onderscheide soorten van luchtgelijkende Vloeistoffen zijn ; waarin zij van elkander en van Dampkring verschillen , en in hoe verre men , uit proeven en waarnemingen omtrend deze luchtsoorten , den aart der dampkringslucht kan opmaken. (16).

ZIEDAAR een strijdperk geopend , in het welk eenen onverganklijken roem te oogsten was voor hun , die , naar dezen lauwer dingende , waardig zouden gekeurd worden , denzelfen weg te dragen. En welk eene verrassing voor den Nederlander ! DEIMAN EN PAETS VAN TROOSTWIJK waren de geenen , die den strijd doorstonden en overwonnen. Aan hun werd de dubbele Gouden medaille overhandigd , een eer-metaal , waarop de roem van ons

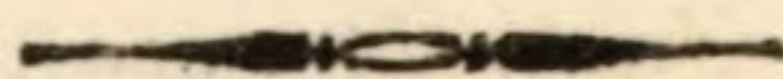
vaderland, door de namen van beide deze verdienstelijke mannen, onuitwischbaar gegrift is.

Door zich, zoo geheel, aan deze, den menschelijken geest verheffende, wetenschap over te geven, en, daarbij, diep bezeffende, hoe, door dezelve, het menschelijk vernuft, de natuur, als op de daad, eenmaal zoude betrappen, verwierf DEIMAN, als Scheikundige, eenen roem, die zich niet binnen de grenzen van ons vaderland bepaalde, maar over het beschaafd Europa uitstrekke.

EEN Man, als DEIMAN, was, derhalve, geschikt, om de nagedachtenis te vieren, om de grote daden, de onsterflijke verdiensten van den Grondlegger dezer wetenschap, van den onvergelyklijken LAVOISIER te schetsen. En het was, ook in deze schets, dat DEIMAN zijnen roem, als Scheikundige, staafde. In weinige bladzijden, toch, tekende hij, zoo meesterlijk de hoofdtrekken der geschiedenis van deze wetenschap af, en stelde, zoo scherpzinnig, als oordeelkundig, het scheikundig

stelsel van den beroemden STAHL en dat van LAVOISIER op den voorgrond — vergeleek hunne ontdekkingen en hunne verdiensten ; terwijl hij aan zijne voordragt eene zodanige duidelijkheid wist te geven , dat , zelfs de minst kundigen , het gewigt van deze navorschingen voor de natuurkunde , in haren gehélen omvang , konden bezeffen. (17).

Hoe gaarne zoude ik , thans , nog verder uitweiden , om Ul. DEIMAN's verdiensten in deze wetenschap te schetsen , zoo ik niet , om de veelheid zijner verdiensten , voor het tegenwoordige , in dit weinige moest berusten , en nu overgaan , om DEIMAN , als Wijsgeer te beschouwen.

In deze onze schets zijn wij , dus , tot het derde , en laatste der tijdvakken gevorderd , in welken wij den geschiedkundigen gang van zijnen geest hebben opgenomen : een tijdvak , in het welk DEIMAN , toegerust met eene langdurige ervaring , doordrongen met eene , meer dan gewoone , kennis der natuur , en van hare wetten , alle de

voortreffelijke vermogens van zijnen geest geheel onderwierp aan het gezag van een scherpzinnig oordeel; en, met deze krachten gewapend, de hoogste strekking nam, voor welke 's menschen aanleg vatbaar is, en haren naam van de wijsheid ontleent.

Wijsgèërige bespiegelingen waren het, aan welken hij de laatste Jaren zijns levens toeweidde.

DAN M. H.! het was, intusschen, niet nu eerst, dat de wijsgeerte DEIMAN's geest bezielde, als of dezelve niet vroeg reeds daartoe voorbereid was. Neen, in jeugdiger jaren kiemde reeds in DEIMAN die wijsgerige aanleg, welke nu tot eene gezonde rijpheid gevorderd was.

In deze eerste jaren, in welke zijn opgeklaarde geest zich aan beschaving en kennis toewijdde, gaf hij reeds doorstralende blijken, dat deze zelfde geest, even zeer door den gloed der wijsheid ontvlamd was: toen reeds lag hij den grond voor het tijdvak van zijn leven, het geen wij nu schetsen.

GEEN wonder, derhalve; dat DEIMAN, toen reeds, met eene manlijke rijpheid dagt, en ter bearbeiding uitkoos zodanige onderwerpen, welken, tot het wél slagen, de hulp van een scherpzinnig oordeel behoeven.

HET was dan ook in eene zodanige stemming van den geest, dat DEIMAN, vóór meer dan 30 Jaren, in 't openbaar, onderwerpen behandelde, die in het gebied der wijsgeerte behoren.

HIERVAN getuigen zijne redevoeringen, uitgesproken in het genootschap *Concordia et Libertate*, hier ter Stede. In dezelve beijverde hij zich reeds, met eenen gepasten geestdrift, om het nut der wijsbegeerte aan te toonen; om, met levendige kleuren, af te schilderen het schadelijke der voor-oordelen; derzelve nadelligen invloed op de menschelijke kennis en het geen zij vermogen op het karakter en de zedelijke bedrijven van den mensch: ja, veelligt zullen sommigen mijner Toehoorders zich, op dit oogenblik, kunnen herinneren, hoe DEI-

MAN, in den bloei van het leven, omgeven door eenen, steeds aanwassenden, roem en toenemenden voorspoed, met de gelatenheid van eenen grijzen sprak over de opgeklaardheid en levendigheid van geest bij het sterven (18).

MET allen recht mag ik dus staande houden, dat, reeds vroeg, in den geest van DEIMAN een wijsgeerige aanleg kiemde, reeds vroeg zig begon te ontwikkelen; terwijl deze aanleg deszelfs volkomene rijpheid bewam in een tijdvak van het leven, hetgeen hiervoor het meest geschikt is, in een tijdvak, naamlijk, hetwelk, bij DEIMAN, was voorafgegaan door eene scherpzinnige bespiegeling van het gebied der natuur, in 't algemeen, en van 's menschen bewerktuiging, stand in — en betrekking tot het overig geschapene, in 't bijzonder.

WANNEER wij nu in aanmerking nemen de omstandigheden, welke DEIMAN, ook in dit derde tijdvak van zijn leven, omringden, en wat hem, in hetzelfde, tot aanmoediging verstrekt heeft, dan voelen wij ons gedrongen, om aan te nemen, dat voor-

treffelijke mannen onder den invloed van grote gebeurenissen geboren worden.

OPMERKINGWAARDIG , toch , is het , dat LAVOISIER eene gehele hervorming moest veroorzaken in dien edelen tak der natuurkunde , van welken hij de grondlegger is , toen DEIMAN het tweede tijdvak van zijne letterkundige loopbaan beleefde. En , niet minder opmerkingwaardig is het , dat de Zelfdenker van Koningsbergen de wijsgerige stelsels der vorige eeuwen deed vervangen door eene wijsbegeerte , welke de ware bronnen van 's menschen kenvermogen aanwees ; de regelen van zijne handelingen aan onvoorwaardelijke geboden onderwierp , en aan 's menschen oordeelkracht een onwrikbare rigtsnoer gaf , toen de geest van DEIMAN het derde tijdvak van deszelfs strekking naderde.

DEIMAN konde dus , met het diepst bezef van eenen zodanigen zegen , uitroepen , dat hij der Godheid dankbaar was , in de dagen van eenen LAVOISIER , van eenen KANT geleefd te hebben.

Já, DEIMAN was ook met dit dankbaar gevoel doordrongen; hij bezefte diep, welke eenen stap voorwaards deze wijsgeerte alle de bemoeijingen van 'smenschen geest zoude brengen. Geen wonder, derhalve, dat een Man, als DEIMAN, vervuld van zijn onwankelbaar besluit, om steeds voorwaards te zien, en dáár zijne pogingen heen te wenden, wáár de Genius der menschheid de fakkel des lichts ontsteekt; dat, zeg ik, een Man, als DEIMAN, een werkzaam aandeel nam aan de voortplanting dezer wijsgeerte, en zich, als bij uitsluiting, thans, aan dezelve geheel toewijdde.

HIERDOOR áarzel ik niet, om DEIMAN te rangschikken onder die geenen, welken, het eerst, deze wijsgeerte op onzen vaderlandschen bodem overbragten, en zich, als derzelver voorstander en vereerder, openlijk verklaarde, onaangezien de veelvuldige tegenkantingen, die dezelve, hier en elders, ondervond.

HET was dan ook in den geest dezer wijsgeerte, dat DEIMAN zoodanige onderwerpen behandelde, welken hij, in den loop
van

van dit derde tijdvak zijns arbeidzamen levens, het licht deed zien, en die tot zoo vele bewijzen kunnen strekken, hoe zeer de geest van DEIMAN voor wijsgerige bespiegelingen vatbaar was.

Wie onzer, die zich met deze wijsgeerte bekend heeft gemaakt, herinnert zich thans niet, de beide uitmuntende Verhandelingen, in welken DEIMAN, volgens de beginselen dezer wijsgeerte, de Grondkrachten der Natuur en de Levenskracht, in het bewerktuigde rijk, zichtbaar, beschouwde (19): hoe hij, kort en tevens duidelijk, dit wijsgerig begrip ontwikkelde, en, ter opheldering, toepaste op eenige der meest algemeen werkzame natuurverschijnselen, en wel op die der Zwaartekracht; op die der Scheikundige verwandschappen; op die der Magneetkracht, en op de Electriche verschijnselen.

DEZE wijsgerige bespiegeling deed hem duidelijk inzien het verband, in hetwelk ook een ander algemeen natuur-verschijnsel met deze grondkrachten staat, een ver,

schijnsel , hetgeen men gewoon is Leven te noemen.

Het is waar, beide de genoemde onderwerpen stonden in een zeer naauw verband met zijne overige Natuurkundige kennis; en het was dus niets vreemds, dat [dezelve zijne aandacht trokken, en zij met die juistheid door hem behandeld wierden.

DAN, M. H. ! deze wijze van uitleggen geldt hier niets ten opzichte van DEIMAN, hoe zeer zij ook ten opzichte van ijdler ander' konde aanneemlijk zijn. Neen, de geest van DEIMAN was aangelegd, was voorbereid voor de wijsgeerte, in haren gehelen omvang. Hiervan daan, dat hij, zoo meesterlijk, behandelt eene andere wijsgerige bespiegeling, die geheel vreemd is aan eenigen tak der Natuurkunde.

MEN leze, tot dit einde, zijne uitmuntende verhandeling over de Bestemming van den mensch en van den geleerden (20). Men leze dáár, hoe DEIMAN zich op de steile hoogte der wijsbegeerte wist te

plaatsen; hoe hij, van dit hoge standpunt, den mensch, met zijne aanlage, met zijne vermogens- in zijne betrekkingen tot, en in zijne plichten omtrent de Maatschappij behandelde, door deze bespiegeling tot in hare diepste gangen te volgen, en, echter, zoo helder in te zien, dat de uitkomsten zijner overdenkingen verstaanbaar voor ijderen opmerkzamen wierden.

En, zoo dit bewijs niet genoegzaam konde geoordeeld worden, dan voege ik 'er een ander bij, het geen, hier, alles afdoet. Dit bewijs is het laatste meesterstuk, dat uit zijne pen vloeide, — zijne uitmuntende verhandeling over de Strekking en den Geest der critische wijsbegeerte (21).

Die zelfde Man, die, eenmaal, de nagedachtenis, de verdiensten van den onsterfelijken LAVOISIER konde huldigen, om dat hij met den leer van denzelfden, ten volle, bekend was, die zelfde Man, dankbaar voor het licht, dat KANT ontstoken had, wilde aan de waereld een

bewijs dezer dankbaarheid geven, en rigtte dat gedenkteken op, waardoor hij ook zijnen roem, als wijsgeer, vestigde.

EN nu M. H.! moet ik eindigen, met UL. DEIMAN'S verdiensten te melden, en met te spreken over de voortreffelijke voortbrengselen van zijnen geest, dewijl wij gekomen zijn, aan het einde van zijne letterkundige loopbaan, die, tevens, het einde van zijn leven was (22).

HET is groot, dit getuignis van eenen mensch te kunnen afleggen. Ja, dat getuignis zegt veel meer, dan de uitgewerkte lofrede.

HOE aangenaam, hoe aanmoedigend is het voor ons, dit getuignis van DEIMAN te kunnen afleggen!

HET zij wij hem, als GENEESHÉER, het zij als SCHEIKUNDIGEN, het zij als WIJSGEER, en veel meer nog, wanneer wij dit drietal van uitmuntende hoedanigheden,

zoo zeldzaam in eenen enkelen mensch ver-
 eenigd, beschouwen, hoe veel heeft dan
 die opgeklaarde geest van DEIMAN ten uitvoer
 gebragt! hoe roemvol heeft DEIMAN de plaats
 vervuld, die hem in de Maatschappij was
 aangewezen! hoe zeer is hij, steeds,
 arbeidzaam geweest in de vervulling dier
 plichten, welke aan de bestemming van den
 mensch en van den Geleerden ver-
 bonden zijn! Zijne geestkrachten heeft hij
 ten nutte der Menschheid besteed, en zijne
 kundigheden slechts als middelen, gebe-
 zigd, om aan den algemeenen voortgang
 der beschaving te arbeiden. Nimmer verloor
 hij uit het oog dien plicht van den Geleer-
 den, om te letten op den trap van voort-
 gang, waarop die wetenschappen ston-
 den, aan welken zijn geest zich toewijdde,
 op dat hij, daardoor, zoude leeren, wat
 voor hem te doen was overgebleven: ja,
 zijn scherpziend oog was steeds geves-
 tigd op die punten, waar het licht van
 menschelijke kennis en beschaving door-
 brak, en het was, hierdoor, dat hij,
 steeds, poogde, om aan de verspreiding
 van dat licht behulpzaam te zijn!

Ik herhaal, daarom, mijne woorden, die ik, te vooren, bezigde, en zeg, bij het graf van DEIMAN, „welk eene gaping wierd, door zijnen dood, in het wél vóórgaan geboren!” Ja wij mogen den voortrefflijken man als voorbeeld aangeven voor hun, die den zelfden weg, met hem bewandelen, en uitroepen: Sta niet stil, noch zie terugwaards, maar houd het oog gevestigd op den weg, die nog moet worden afgelegd.

Zoo dagt, zoo sprak, zoo handel-
de een DEIMAN !

DOORDRONGEN van dezen eerbied voor zijne verdiensten, veroorloof ik mij, om mijne woorden, thans tot U te wenden, tot den Zoon van dien voortrefflijken VADER.

Gij verloort veel, zeer veel, toen die WAARDIGE den jongsten afscheidskus vaderlijk op uwe wangen drukte. Zoo zijne stervende mond U niet meer konde toespreken, dewijl zijne lippen hun vermogen hadden verloren, voorzeker stond

in den laatsten blik van ziju, voormaals, zoo flonkerend oog te lezen: „Mijn Zoon! de draad mijner werkzaamheden word thans afgesneden, zorg dat gij dien draad opvat — aan den uwen vastknoopt en steeds voorwaards streeft! zorg, dat ook gij uwe taak volbrengt — poog, dat mijn geest in uwen geest voortleeve. Dit bevel ik u, dewijl dit bevel dat der menschheid is.

EN GIJL.! geachte Leden dezer Maatschappij! die aan dezen tijtel den roem uwer pogingen verbindt, om aan de groote zaak der menschheid te arbeiden. GIJL.! zijt, met mij, overtuigd, dat, zoo DEIMAN, omringd van ons allen, ook dien laatsten blik op ons had kunnen werpen, hij, ook door denzelven, ons zoude herinnerd hebben aan het geen hij, in ons midden, tot stand heeft gebragt. Hoe hij, toen deze Maatschappij kwijnde, haar, door zijn voorbeeld, door zijnen invloed, heeft doen herleven, en eene jeugdige sterkte heeft toegebragt: hoe hij, door dezen laatsten blik, van ons zoude geëischt hebben, om aan ons gegeven woord gestand

te doen , om , door deze Maatschappij , te bewijzen , wat de Mensch op den MENSCH vermag , wanneer hij , onverschrokken voor het gevaar , dat van buiten woedt , warsch van eene grootheid , die de wijsgeer de vernedering van 's menschen waren adeldom noemt , naar die grootheid streeft , door welke de Godheid in den MENSCH het EIND-DOEL der Schepping erkent.

IK HEB GEZEGD.

AAN.

AANTEKENINGEN.

(1) Zeer eigenaardig drukt zich SENECA uit over het bewenen van afgestorvenen, wanneer hij schrijft: „*Et inest quiddam dulce tristitiae: cum occurrunt Sermones eorum (quos amisimus) jucundi, conversatio hilaris, officiosa pietas, tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His indulgemus, illis vincimur. Non est itaque, quod lacrimas propter circumstantes assidentesque aut contineas, aut exprimas, nec cessant, nec fluunt unquam tam turpiter, quam finguntur. Eant sua sponte: ire autem possunt placidis atque compositis. Saepe salva sapientis auctoritate fluxerunt, tanto temperamento, ut illis nec humanitas, nec dignitas deesset. Licet, inquam, naturae obsequi, gravitate servata.* (Epist. 99.)”

(2) Voor zommigen, echter, die iets meer, dan dit weinige, wenschten, voeg ik het volgende hier bij:

Reeds in het Jaar 1397 vindt men (volgens WAGENAAR *Beschr. van Amsterdam*, 3de D. fol. p. 296.) op het register der Burgemeesteren der Stad Amsterdam, eenen JAN DEIMANS Zoon vermeldt Zedert dezen genoemden vindt men, volgens WAGENAAR, onder de Leden der Regeering van deze Stad gedurig van DEYMANNEN gewag gemaakt, het zij als *Schepenen*, het zij als *Raaden* tot aan het Jaar 1498.

Ook onder de Vroedschap van Haarlem waren 'er van dit geslacht, waarvan, misschien, het DEYMANS Waterpoortje getuigt; en toen, na de omwenteling van het Jaar 1795, hier te Lande, de wapenborden der familien uit de kerken moesten geruimd worden, wierd, in de kerk van Heemstede, het wapenbord van DEYMAN gevonden, volkomen aan het wapen gelijk van de, thans, levende DEIMANS.

Het aanzien van dit geslacht duurde tot in het Jaar 1546: een tijdvak, in het welk de Protestanten aan de Roomsche-Catholijken, op hunne beurt, de wet der wedervergelding deden ondervinden. Veele huisgezinnen verlieten dit Land, en, onder dezen, bevonden zich ook de DEYMANS, welken zich, in Oostfriesland, met der woon nederzetten.

Tot op dezen tijd was het geslacht van DEYMAN der Roomsche-Catholijke kerk toegedaan; en het is eerst, zedert het leven van den Overgrootvader van onzen J. R. DEIMAN, dat het zelve de Leer van LUTHER omhelsde.

De Vader van onzen DEIMAN was Procureur in Hagen, in Oostfriesland, doch wierd genoodzaakt, om van dit beroep, het geen voor zijn talrijk huisgezin een genoegzaam bestaan opleverde, af te zien, toen de Pruissische Regering goed vondt, om alle Procureuren, die den graad van *Doctor Juris* niet hadden, van deze waardigheid te ontzetten.

Hierdoor wierd deze Famille in eenen, min gunstigen, toestand gebragt, terwijl het vroeg afsterven der Ouders hieraan eenen gevoeligen slag toebragt.

De beide oudste Broederen van onzen afgestorvenen, den dwang der Pruissische Regering nog in het geheugen hebbende, begaven zich naar Holland. De eerste, als Leeraar bij de Gemeente van LUTHER, te Utrecht, de tweede als Apothecar, te Amsterdam. — Hunnen jongeren broeder (J. R. DEIMAN) over welken zij, als Voogden, waren aangesteld, plaatsten zij bij eenen Apothecar, in LEER, alwaar hij den tijd van twee Jaren bleef, en in de Kruidmengkunde aanmerkelijke vorderingen maakte. Hierdoor wierden zijne beide Broeders te rade, om onzen DEIMAN zich in dit beroep verder te laten bekwaam maken, en daarin, voor zijn volgend leven, een middel van bestaan te vinden. Dan, zijne betoonde begeerte, om zich aan de Geneeskunde toe te wijden, deden hun van besluit veranderen; en het is aan dit veranderd besluit, dat de Maatschappij die weldaden, en de Letteren die uitmuntende voortbrengselen verschuldigd zijn, welken DEIMAN aan beiden, in eene zoo ruime mate, bewezen heeft.

(3) Deze Brief van den Hoogl. P. A. BOEHMER, en een andere van den geleerden L. M. TRÄGER, achter dit *academisch* twistschrift geplaatst, heb ik nodig geoordeeld, hier achter te laten volgen:

DIGNISSIMO DEIMANNO

S.

D. PHILIPPUS ADOLPHUS BOEHMER.

FACULTAT. MED. SENIOR.

Mirifice me delectavit utile & elegans argumentum, quod conflictui publico exponis, & quo ipso luculentissimum eruditionis, apud Nos acquisitae, exhibes documentum. Haec TUA, DIGNISSIME DEIMANNE! ut aliarum litterarum, ita Medicinae peritia TE reddit cariorem, et Patriae optimae optimum promittit ac commendat civem. Ex quo enim tempore TIBI libuit, me duce, in excolenda, quae ad Medicinam et Chirurgiam pertinent, uti doctrinâ, mihiq; TECUM, in exercitiis clinicis, frequentior ac iucunda semper occurrit consuetudo; tam ingenii TUI alacritatem, et industriam, quam ardorem & impetum quasi in addiscendis scientiis, iunctis insimul praeclaris animi virtutibus & ornamentis, non satis aestimare potui, saepiusque in votis habui, ut plures laudabili TUA virtute & inclarescendi cupiditate incitarentur. Aequum igitur esse iudico, cum ob infirmam valetudinem TE ad cathedram ducere haud potuerim, ut, abiturum TE, piis non minus votis, quam publico quoque testimonio vitae, inter Nos cum laude morumque probitate peractae, dimittam, TIBI.

que de prospero studiorum successu deque summis, quibus Ordo noster digniores exornare solet, Honoribus, gratuler vereque gratuler, persuasus sane, talem TE in actu disputatorio praestitutum, qualem non in consuetis solum examinibus, sed & in subselliis opponentium frequentius exhibuisti, quemque exoptavimus omnes. Macte itaque virtutibus, studiis, honoribus, felix in patriam redi, morborum age domitorem, & de meo in TE semper propenso animo dubitare noli. Vale SUAVISSIME DEIMANNE! & me semper, quod facis, ama. Dabam in Reg. Frid. d. XXI April MDCCCLXX.

JOANNI RUDOLPHO DEIMANNO
PRAENOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
CANDIDATO.

AMICO AESTUMATISSIMO

S. P. D.

M. LUDOVICUS MARTINUS TRAEGER.

Cum semper TE, ut scis, mirifice amaverim, TIBI quidem facile hoc persuadeo, cumulari me maximo gaudio, quod TE iam adscendere ad eum locum videam, ubi summi, qui Medicis haberi solent, TIBI decernentur honores, TIBI, mi DEIMANNE! QUI, si ullus, TU sane Candidatus dignissimus es. Quae enim in multis desiderari

solent, modo ingenium, modo diligentia, modo in litterarum studiis diligentia & perpetuitas, modo humanitas & modestia, haec tanta in TE per omnem vitam academicam conspicua fuisse, boni, qui te norunt, omnes iudicabunt, ut, quod ad ista ornamenta in iuvene litterarum studioso potuisset accedere, nihil eius quidquam abs TE abfuisse videretur. Inprimis vero, quod ad mendendi artem uberrimum est, diligenter feciliterque curasti illud, ut arti TUAE philosophiam iungeres, illud minime ignorans, nervos atque artus esse medici, nosse philosophiam. Ac recte illud quidem, cum ipsa medicorum doctrina nihil aliud sit, quam forma aliqua & pars philosophiae, scilicet non mentitae istius, umbratilisque & sterilis philosophiae, quae, ut inania ac inaudita verba crepat plurima, ita veritates alit paucissimas, sed verae huius atque amabilis sapientiae, quae, inventrix & magistra veri, vitam hanc gubernet, nutrietque immortales animos, innixa experientia, qua ipsa recte uti & summa philosophia est, & summa medicina. Ex quo scientiarum vinculo illud etiam accidisse vides, ut inde ab antiquissimis temporibus optimi quique medici, ipse Hippocrates, Galenus &c. se profiterentur Philosophos, Philosophi contra, ut Pythagoras, Democritus, ac postea imprimis Arabes, oblectarentur Medicorum studiis. Quare hanc unicam TIBI, AMICISSIME DEIMANNE! commendo, si modo, quam adhuc sponte amasti, &, dum vives, amabis, TIBI commendare fas est, philosophiam cum

arte TUA semper copulandam. Ita profecto genus humanum atque adeo TE IPSUM optime custodies, reipublicae insigne decus, amicorum, quibus & me annumrabis, gloria & deliciae. Vale. Halae ad. XVIII. April. MDCCLXX.

(4) *Diss. inaug. de Indicatione vitali generatim. Halae 1770.*

(5) Dezelfde Geleerde, welke, toen hij in 't Jaar 1766 tot DOCTOR in de Geneeskunde verheven wierd, zijne voortreffelijke „*Dissertatio de arteriarum et venarum vi irritabili, ejusque in vasis excessu et inde oriunda sanguinis directione abnormi,*” openlijk verdedigde, en door dezelve eene gewigtige bijdrage leverde tot de geschiedenis der kennis van het Levensbeginsel; waarbij, met allen recht, gevoegd mag worden, zijne Redevoering (toen deze Geleerde, in 't Jaar 1780, den post, als Hoogleeraar in de Geneeskunde aan de Hoge School te Groningen aanvaardde,) „*de recentiorum medicorum, imprimis Belgarum, meritis, in phænomenis et effectibus principii, quod vitam animale constituit, indagandis, et ad statum c. h. sanum et morbosum applicandis.*”

Het was dezelfde Geleerde, welke, volgens goede grondbeginselen, een ijverig voorstander was van de Inënting der Kinderziekte, en die, toen deze kunstbewerking nog veelen tegenstand in ons vaderland ontmoette, tot derzelver invoering zoo veel heeft toegebracht; waarin hij, bijzonder, door DEIMAN is gevolgd, die, voorzeker, ook in dit opzicht, zich bij

het vaderland verdiend heeft gemaakt, en zijn naam, als Geneesheer, in zegening heeft doen zijn, door het aanzienlijk getal van kinderen en bejaarden, welke hij, door deze kunstbewerking, voor het vermogen dezer afschuwlijke ziekte heeft onvatbaar gemaakt.

Na het overlijden van dezen geleerden Geneeskundigen, heeft DEIMAN eene, zeer beknopte, levensschets van denzelven gegeven, welke te vinden is in de Nieuwe Scheik. Bibliotheek, 3de D. 1. St. bl. 199. Ao. 1802. bij W. HOLTROP.

(6) Het was in dit zelfde Jaar (15 Mai 1780), dat DEIMAN zich, door den echt, verbondt aan Jonkvrouwe SOPHIA CATHARINA SMIT, eene vrouwe, die voor hem, steeds, geweest is, eene getrouwe gezellinne op het pad des levens; eene vrouwe, achtingwaardig, als gade, door zoodanige deugden, die hare beginzelen op de wet der zeden grondvesten, en de band van het huwelijk die zagtknellende strengel doet zijn, door welke de mensch, aan den mensch verbonden, aan het doel der Natuur en aan dat der Rede voldoet.

(7) Voor zoo verre mij bekend is, heeft DEIMAN, tusschen het Jaar 1770 (het zelfde Jaar van zijne komst, als Geneesheer in Amsterdam) en het Jaar 1775 niets in 't licht gegeven.

(8) Deze Vertaling is gedrukt, te Amsterdam bij P. CONRADI, A^o. 1775. De Schrijver van deze geneeskundige Proeven, J. C. UNZER, was de neef van den beroemden Geneesheer J. A. UNZER, Schrijver van den *Artz* en andere geneeskundige werken.

(9)

(9) Verhandeling over het nut van den groei der Boomen en Planten, tot zuivering der lucht, door J. R. DEIMAN en A. PAETS VAN TROOSTWIJK, te Amsterdam bij P. HAYMAN 1780. Zie ook: Waarnemingen omtrend de verbetering der lucht, door middel van den groei der Planten. Mengelwerk der Hedend. Vaderl. Letteroeff. 1778. VII. D. 2. St. p. 338—349. Verdere Proefnemingen, *ibid.* p. 436—446. en vervolg. *ibid.* p. 481—490. door gemelde Schrijvers.

(10) De titel dezer Verhandeling is: Geneeskundige Proeven en Waarnemingen omtrent de goede uitwerking der Electriciteit in verscheiden Ziekten, te Amsterdam bij P. HAYMAN 1779.

(11) De Vraag was van dezen inhoud: „Welken invloed heeft de natuurlijke Electriciteit en derzelver verschillende verdeling in onzen dampkring, op gezonde en zieke lichamen? In welke ongesteldheden en ziekten is de konstige Electriciteit dienstig tot genezing of verligting? op wat wijze werkt zij tot dit einde? en welke is de beste manier, om 'er zich, met dat oogmerk, van te bedienen? (zie Verhandelingen van dit Genootschap, VIII. Deel 1787.)

Over de Electriciteit heeft DEIMAN ook in 't licht gegeven: „Proeven met de *Electrophore*.” Zie Mengelwerk der Algem. Vaderl. Letteroeff. II. D. 2. St., en, in gemeenschap met A. PAETS VAN TROOSTWIJK: „Beschrijving van eene Electrizeer-Machine en van Proefnemingen met dezelve in het werk gesteld.” Te Amsterdam bij W. HOLTROP 1789.

(12) DEIMAN wierd, behalven van deze M^aatschappij, ook tot Lid benoemd van verschillende andere geleerde Genootschappen, als: van het Genootschap van KONSTEN en WETENSCHAPPEN, te Utrecht, den 9 Dec. 1778.; van de GENEES- en NATUURKUNDIGE CORRESPONDENTIE-SOCIETEIT, 's Hage den 17 Junij 1782.; van de MOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ der WETENSCHAPPEN, te Haarlem, den 12 Oct. 1783.; *de la SOCIÉTÉ ROYALE de MÉDECINE, à Paris* le 17 Oct. 1783. van de ZEEUWSCHE MAATSCHAPPIJ, den 31 Oct. 1785.; van de MAATSCHAPPIJ ter BEVORDERING van den LANDBOUW, te Amsterdam, den 2 May 1786.; van het BATAAFSCH GENOOTSCHAP der PROEFONDERVINDELIJKE WIJSBEGEERTE te Rotterdam, den 18 Aug. 1787.; *de la SOCIÉTÉ de MÉDECINE, CHIRURGIE et PHARMACIE, sous la devise: „AEGROTANTIBUS”, à Bruxelles, le 22 Dec. 1795.* van het GENOOTSCHAP ter BEVORDERING van GENEES- en HEELKUNDE, onder de Zinspreuk: *Occidit, qui non servat*, te Antwerpen 24 Germin. An VI., en eindelijk wierd DEIMAN in het Jaar 1807. tot *Corresponderend* lid benoemd van het ROTTERDAMSCH GENOOTSCHAP ter BEVORDERING der KOEPOR-INENTING.

(13) Tot deze Verhandelingen, voorgelezen in het genoemd Genootschap, behooren:

1. Eene Verhandeling, strekkende ter verdediging der Geneeskunde tegen eenige ongegronde bezwaren, 13 Nov. 1781. en het vervolg van het zelfde onderwerp, 7 Jan. 1783.
2. Eene Verhandeling, over de noodzaaklijkheid der Menschenkennis, voor een' Geneesheer, 2 Dec. 1788.

3. Betoog, dat de dierlijke dood, en het geen daarmede gepaard gaat, op verre na zoo verschrikkelijk niet is, als het zich aan onze verbeelding voordoet, 15 Maart 1791. en geplaatst in het *Algemeen Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*, te Amsterdam bij MEYER en WARNARS 1791.
4. Over den invloed van het Climaat op het dierlijk ligchaam, geplaatst in het *Algem. Magaz. &c.* 1793,
5. Betoog dat de vrees voor heerschende Ziekten, in de daad, een middel is, om de besmetting der Ziekten te bevorderen, en de Ziekte zelve gevaarlijker te maken, 18 Oct. 1796. en geplaatst in het *Algemeen Magaz. &c.* 1796.
6. Onderzoek naar de oorzaken, waarom, ten platten Lande, de menschen aan minder ziekten onderhevig zijn, en langer leven, dan in bevolkte Steden, 27 Dec. 1796.
7. Over den invloed van de Beschaving op de Gezondheid, 21 Maart 1797.
8. Bericht wegens het gebruik der warme en koude Baden, *Algem. Konst- en Letterbode*, 1798.

(14) In de uitdrukking van FOURCROY, in mijne redevoering zelve gebezigd, heb ik, om niet onverstaaubar te zijn voor veelen, de, daar in voorkomende

kunsttaal vermijd. — Zijne woorden waren, eigenlijk, van dezen inhoud: „*Les ingénieuses recherches des CHIMISTES HOLLANDAIS, sur le GAS OLIFIANT, sont du petit nombre de celles, qui fournissent de nouvelles vues. Elles tiendront, ainsi que celles, qu'on leur doit déjà sur la DÉCOMPOSITION et RÉCOMPOSITION de l'eau par l'électricité, sur les Sulfures ALKALINES et METALLIQUES &c. un rang distingué dans la Chymie pneumatique, aux progrès de laquelle ils ont attaché la gloire de leurs travaux et de leurs découvertes.*” Deze Memorie heeft FOURCROY voorgelezen den 16 Dec. 1796.

(15) Zie de Werken van dit Genootschap, V. Deel 1781.

(16) Zie de Werken dezer Maatschappij, XXIV. D. 1787.

(17) Zie Nieuwe Scheik. Biblioth. 4 St. te Amsterd. bij de Weduwe DOLL.

Het is waar, dat, het geen DEIMAN, als Scheikundige ten uitvoer gebragt heeft, zoo niet geheel, ten minste voor het grootste gedeelte, geschied is in gemeenschap met de, hier boven, genoemde HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN. Zulks, intusschen, ontnemt niets aan de verdiensten van DEIMAN, dewijl (zoo als ik meen, te recht, te hebben aangemerkt) navorschingen van dezen aard, en te veel, en te groot van omvang zijn, voor eenen enkelen mensch. Hierbij voeg ik, dat, het geen DEIMAN, in gemeenschap met zijne medearbeiders, gedaan heeft, meer ten doel had, om de

grondslagen der nieuwe Scheikunde te bevestigen, dan wel, om deze wetenschappelijke kennis, als een systematisch geheel voortedragen. De tegenwerpingen, daarom, die tegen de nieuwe Scheikunde, en wel bijzonder tegen zommigen van derzelve voornaamste gronden, gemaakt wierden, kozen de HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN, als opzetlijk, tot zoo veele onderwerpen hunner nasporing, en hierdoor werd het noodzakelijk, dat, niet één man, maar eenige voortreffelijke mannen zich verenigden, om aan deze nieuwe wetenschappelijke kennis te arbeiden:

Hoe gelukkig zij, in hunne pogingen, geslaagd zijn, wordt bewezen door den roem, dien hunne werkzaamheden bij den Uitlander verwierven, en door het gewigt, het geen aan dezelve gehegt wierd. Dit laatste wordt, hier door, ten volle bevestigd, dat hunne namen in de meest geachte werken der nieuwe Scheikunde, steeds, met den grootsten lof, genoemd worden. Hiervan vindt men, onder anderen, de bevestiging in verschillende *Cahiers* van de *Annales de Chymie*, van het *Journal* van VAN MONS, in verschillende *Cahiers* van het, zoo alom geacht, *Journal de Physique* &c. van DE LA METHERIE, in de *Cours de Chymie* van BOUILLON LA GRANGE, in het voortreffelijk werk van den beroemden FOURCROY; *Système des Connoissances Chymiques* &c. en in het werk van den Engelschen Scheikundigen TOMSON: *a System of Chymistry*.

Wanneer men dus de verdiensten der HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN vermeldt, zijn de verdiensten van

DEIMAN, als *Scheikundige*, daarvan onafscheidbaar. Hun lof te melden, is tevens eene lofrede op DEIMAN.

DEIMAN, in gemeenschap met de genoemde HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN, gaven hunne ontdekkingen in het licht, onder den titel: *Recherches Physico-Chymiques*, 3 *Cahiers*, te Amsterdam bij L. VAN HULST, 1793. Naderhand vonden zij goed, om dezelve in het Nederduitsch uitgegeven, onder den titel van: *Verzameling van Natuur-Scheikundige Verhandelingen*, te Amsterdam bij W. HOLTROP 1799, daar bij voegende het geen zij, in dien tusschentijd, als nienwe bijdragen, in den geest der nieuwe Scheikunde, geleverd hadden. —

Door den dood van de Hoogleeraaren P. NIEUWLAND en N. BONDT (*), hunne medearbeiders, leedden de HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN een aanmerkelijk verlies: Een verlies, het geen zij echter wisten te vervullen, door, in derzelver plaats, tot medearbeider aan zich te verbinden den Amsterdamschen Hoogleeraar G. VROLIK.

Het was in deze *Verzameling*, dat de HOLLANDSCHE SCHEIKUNDIGEN hunne, zoo wél geslaagde pogingen, en vernuftig uitgedachte proeven, beschreven, en door welke eenige der voornaamste grondslagen der nieuwe Scheikunde bevestigd wierden. Ik ver-

(*) Aangaande dezen Geleerden vindt men een verslag, door DEIMAN geschreven, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1796,

wijze , daarom , den Lezer na deze *Verzameling* zelve , en wil hier slechts herinneren aan de voortreffelijke *Verhandeling over de loogzoutige Zwavellevers* (sulfures alcalines) ; over het *oxide gazeux d'azote* ; over het *olienmakend gas* (gas hydrogène éthérisé) ; over de *ontleding van het water door middel van electrische schokken* ; over de *ontleding van het vlugloog zout* , door het *overzuurd - zeezout - zuure gas* : waarbij ik voege hunne behaalde overwinning over de dwaling van eenen WIEGLEB , *aangaande den oorsprong der lucht , bij het doordrijven van waterdampen door gloeiende buizen , geboren , en over eene gelijke dwaling van WUMZER , aangaande de grondstof der stiklucht* ; en hunne scherpzinnige *Aanmerkingen* tegen het gevoelen van GIRTANNER over dit zelfde onderwerp.

Tot zijnen roem , als Scheikundige , heeft DEIMAN ook niet weinig toegebracht , door mede te arbeiden aan eene nieuwe *Pharmacopoea Batava* , uitgegeven in het Jaar 1805. te Amsterdam bij J. ALLART.

Men leeze ook zijne wél-uitgewerkte *Verhandeling , over den Steen- en Metaalregen* , te Amsterdam , bij W. HOLTROP 1806.

(18) Op den 2. April van het Jaar 1776 las DEIMAN zijne *Verhandeling : over het nut der Wijsbegeerte*. Op den 26 November van het zelfde Jaar eene *Verhandeling : over de opgeklaardheid en levendigheid van Geest bij het sterven*. Op den 14. April 1777: eene *Verhandeling : over het Voor-oordeel*. Op den 3. Februarij van het Jaar 1778. eene : *over den na-*

*deligen invloed der Vóór-oordeelen op de mensche-
lijke kennis: en op den 30. Maart 1779. over den
invloed der Vóór-oordeelen op het zedelijk karak-
ter, en op de zedelijke bedrijven der menschen.*

Met den geest dezer Verhandelingen, vóór meer,
dan 30 Jaren, voorgelezen, stemt zeer na overeen, de
laatste Verhandeling, welke door DEIMAN is voorge-
lezen, op het einde van het Jaar 1807. in de AMSTER-
DAMSCHÉ AFDELING DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN
FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, (dus weinige we-
ken, slechts, vóór zijn afsterven!) strekkende ten Be-
toog, dat het *theoretisch* ONGELOOF, *eenen*, minder
nadeligen, invloed heeft, dan het *theoretisch* BIJE
GELOOF.

(19) Zie P. VAN HEMERT, *Magaz. voor de Critische
Wijsbegeerte*. III. D. bl. 1. en IV. D. bl. 71.

(20) *Ibid.* V. D. bl. 121. en VI. D. bl. 153.

(21) Uitgegeven te Amsterdam bij W. HOLTHOF 1805.

(22) Tusschen den 14 en 15 Jan. van het Jaar 1808.
sloeg het laatste uur van DEIMAN's werkzaam leven.

Onder de Verhandelingen, welke, door DEIMAN,
uitgesproken zijn, in het Genootschap CONCORDIA ET
LIBERTATÉ, behooren ook nog:

1. *Over den oorsprong der Bergen*, geplaatst
in het *Alem. Magazijn van Wetenschap
en Kunst* -87.

2. *Over.*

2. *Over de waarschijnlijkheid eenor algemeene Hoofdstof, van welke het licht, de warmte, de electrische en magnetische vloeistoffen, als zoo veele bijzondere wijzigingen kunnen beschouwd worden, ibid. 1788.*
 3. *Over het bestaan van onbezielde Dieren, ibid. 1795.*
 4. *Betoeg, dat niet zoo zeer het Climaat van een land oorzaak is van de bloei der Kunsten en Wetenschappen, als wel de Zorg der Overheden voor dezelve, en het belang, dat die daarin nemen, voorgelezen in het Jaar 1781.*
 5. *De voordelen van den Winter boven den Zomer, voorgelezen in het Jaar 1797.*
-

The first of these is the fact that the
the first of these is the fact that the
the first of these is the fact that the
the first of these is the fact that the
the first of these is the fact that the

The second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the
the second of these is the fact that the

The third of these is the fact that the
the third of these is the fact that the
the third of these is the fact that the
the third of these is the fact that the
the third of these is the fact that the

The fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the
the fourth of these is the fact that the

The fifth of these is the fact that the
the fifth of these is the fact that the
the fifth of these is the fact that the
the fifth of these is the fact that the
the fifth of these is the fact that the

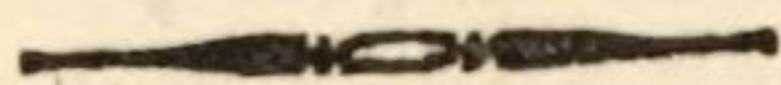
K L A A G - Z A N G

BIJ HET GRAF VAN MIJNEN

WAARDIGEN VRIEND,

D E N R I D D E R

JOHAN RUDOLPH DEIMAN.

Toon me, in diepe rouw gedompeld;
Wars van troost, het beeld der smart!
Niet, gelijk ze, in tranen smeltend,
Lucht geeft aan 't bekleemde hart;
Niet, gelijk ze, in sombre wanhoop,
Troost zelfs uit die wanhoop vormt,
Of, met lijkmisbaar, de droefheid
Met de droefheid zelf bestormt! —

Neen, maar stil, gedwee en roerloos,
 Met den glimlach van 't geduld,
 Zichtbaar in versteende trekken,
 Met een schijnbre kalmte omhuld! —

Toon mij dus het beeld der droefheid,
 Schets mij haar, verbeeldingskracht,
 Als een ongevoelig wezen,
 Dat niets vreest, niets hoopt niets wacht!
 ô! — Dan schildert gij mijn' toestand,
 't Wangevoel, dat mijn gemoed
 't Eerst bij 't sterven van mijn' DEIMAN
 Koel, maar wreevlig, heeft gevoed!
 Dank! bezef van hooger waarde!
 Dank! gevoel van vrijheid! Gij,
 Gij ontwongt me aan die verbijstring:
 Haar begoochling ging voorbij!

Doch, aan hare magt ontheven,
 Wil ik ze, in haar scherpste en kracht,

Voor mijn oog te voorschijn roepen,
 Uit haar' tastlijk donkren nacht.

Ja, de wereld wierd mij eenzaam;
 Woest en treurig als een graf:
 't Was, als of de droom des levens
 Geen belang, geen vreugd meer gaf:
 Of een God des slaaps, door droomen
 En bedriegelijken schijn,
 Een heelal vol harssenspoken
 Aan den mensch ten spel deed zijn;
 Of de deugd, zelfs, slechts behoefte
 Voor den trotschen wijzen waar',
 Slechts een schaduwbeeld voor Helden,
 Hun geleidstar in 't gevaar;
 Maar ontbloot van kracht en leven,
 Als geen hoop ons meer beschijnt,
 Als geen wensch ons hart doet zwellen,
 't Laatste vonkje in walm verdwijnt:

't Zwevend Heir van nachtharpijen,
Kindren van 't gekrenkt verstand,
Azende op verbroken harten,
Hield mijn zinnen overmand. —

Vriend, aan mijnen arm ontwongen,
Aan mijn zijde neêrgeveld,
Aan deez' vriendenkring ontnomen,
Als een pijl ons oog ontsneld!
Slechts verpletterende ontroering
Greep mij op dat tijdstip aan;
't Was als of ik op een heide
Zonder reisgezel bleef staan! —
'k Zag in 't rond, maar alles wijkend,
Wat ik om mij had aanschouwd,
Alles in een' damp ontbonden,
Wat ik vastheid had betrouwd. —
In zulke aaklige oogenblikken
Waakt de twijfelmoede alleen;

Alle geestvermogens sluimren,
 Rede en oordeel vluchten heen.
 't Heir der driften, schoon gekluisterd,
 Woelt onmagtig door elkaâr,
 Schildert, voor de ontstemde zinnen,
 Harssenschimmen, woest en naar;
 Blijdschap in 't verdriet van andren,
 't Misdrijf met het mom der deugd,
 Bittere spot in weenende oogen
 En verkropte duivlenvreugd! —
 O! Die laaste vloekgedrochten
 Zag ik warend om mij heen;
 Aan hun Hoofd een kwaaddoende Almagt,
 Die me in helschen gloed verscheen.
 Vriend! wanneer ge in hooger kringen
 Van ons lot bewustheid draagt,
 Nog belang neemt in haar' treurtoon,
 Als de stem der vriendschap klaagt;

Ken dan, schoon ik ook moet' blozen,

Al de zwakheid van mijn hart,

Dat, kleinmoedig neêrgebogen,

Zich ten prooi gaf aan de smart!

Maar ken ook het kalm ontwaken,

Uit dien droom van bitterheid,

't Wijken van dien nacht van kwelling,

Om mijn aanzijn heen verspreid!

'k Hoorde uw stem, bij 't lustloos kwijnen,

Zachtkens fluistren: „Volg uw spoor,

„Worstel, waar uw pligt die aanwijst,

„Digte distelheggen door!

„Laat geen wangunst, nijd of laster,

„Stille wrok, of schimp, of hoon,

„U doen wanklen of terug zien,

„Op verbeurde gunst of loon! —

„Breng uw' vrienden en den mijnen

„Dit bemoedigend bevel!

„'t Strekk

„'t Strekk' hen, bij mijn ras verscheiden;

„Tot een broederlijk Vaarwel!” —

Ja! Ik zal de taak hervatten;

Die mijn zwakke hand ontgleed;

'k Zal de diepe smart verbannen,

Die ik bij uw sterfuur leed;

'k Zal niet morren, 'k zal niet klagen;

Bij het naadren tot uw graf.

Vrienden, nemen wij 't cypresloof

Van zijn sombre lijkbuis af!

Bloezemknopjes, veel beloovend,

Met het ooft reeds in den mond,

Luchtig aan elkaar gevlochten,

Strenglen zich er vast aan rond!

Slingren zich om d'ouden olmboom,

Die, vermolmend, groent noch leeft;

Maar aan 't spigtig klimmend loover,

Na zijn' dood, nog steunsel geeft.

Wees die olmboom in ons midden,
 Waar uw nagedachtenis,
 Waar uw invloed, waar uw voorbeeld
 Aan uw vrienden heilig is;
 Waar de Waarheid, Deugd en Schoonheid
 Wetenschap, en kunst, en pligt
 Zalig tot elkaâr doen vloeijen,
 Naar één hoofddoel heengerigt! —

Toen hij ons 't gebied deed naadren,
 Waar Natuur zich in haar' vloed,
 Door ontwikkeling en verbinding,
 Rijk in wissling kennen doet —
 Waar ze in fijne onzichtbre stroomen,
 Met het meer, dat ons omringt,
 De aarde onmerkbaar houdt omzwachteld,
 En door 't ruim der Schepping dringt—
 Waar ze ontelbre zeilsteenkrachten
 Als een vliegend heir gebiedt,

En, met vloeiend vuur gewapend,

Door onkenbre holen schiet,

Tot ze in 't evenwigt slechts rust vindt

En, wat weêrstand biedt, verplet,

En, wat ledig of ontbloot is,

Weêr vervult door de eigen wet —

Toen wierd ons een baan geöpend,

Die, oneindig als natuur,

Waarborg blijft voor de onverbreekbre

Keten van haar' stand en duur.

Ja, dat gruis, die korlende aarde,

Onbewerktuigd voor het oog,

Nietig, slechts bekend door zwaarte,

Magtloos zinkend, dor en droog,

Slaapt. — 't Bezielend vuur der krachten

Raakt het onbezield gevaart',

En het voegt zich vlijend zamen,

Wordt gevormd, gevoelt en baart:

Duizend krachten, nooit te kennen,

Schieten tot zijn vorming voort;

't Is als of 't bevel: „Het zij er!”

In zijn binnenst' wordt gehoord.

Alles vliegt, met rustloze aandrift,

Schijnbaar ordeloos daar heen;

Maar een eeuwige verwantschap

— Roept 't onstuimig heer tot één.

Waar twee hatende elementen

Oorlog voeren, of, in strijd,

Met onoverwinbren afkeer,

Gistend wijken, wijd en zijd,

Staan bemiddelende krachten,

Midden in het doodsgevaar;

't Oproer wordt gestild en vreedzaam

Vloeit weêr alles tot elkaêr.

Zie dit dierlijk kwijnend ligchaam,

Daar het op den bodem rust,

En waarin 't verdrukte leven,

Schijnbaar reeds is uitgebluscht.

't Heeft geen vloeistof meer, die, voedend,

't Kwijnend vuur des levens wekt,

Maar een walm, die zwarte ontbonden
 Koolstof met zich opwaards trekt;
 Dan — een scherpe stroom dringt golvend
 Met vernieuwde veerkracht aan,
 En doet straks de vlam des levens
 Onbelemmerd opwaards gaan.
 Doch, wat waag ik me, ongewijde;
 Op een grondgebied, waar hij
 Thans mijn gids niet meer kan wezen,
 Thans voor mij een woestenij?
 Aan zijn zijde, naast hem tredend,
 Zag ik, schoon slechts vreemdeling,
 Op dien weg, bedekt met neevlen,
 Iets, bij flauwe schemering:
 'k Dacht daar 't schoon wijsgeerig stelsel,
 Diep in beider ziel geplant,
 Aan zijn hand geleid, te ontdekken:
 'k Huwde LAVOISIER aan KANT.
 't Was of de eene zag, 't geen de ander,
 In een meer verheven oord,

Had gedacht, gekend, gevonden

En gebiedend opgespoord.

't Scheen me, als of ik 't hooger aanzijn;

Voor het zinnebeeld geplaatst,

Opgevangen in den spiegel

Stralend zag terug gekaatst —

Ook die zelfde strijd, die botsing,

Die verwantschap, ook die vloed,

Dat onstuimig rustloos woelen,

Heerscht in 't menschelijk gemoed.

't Alnavorschend denkend wezen,

Dat aan tijd en stof gehecht,

Aan 't Heelal, de Ziel, de Godheid,

Vrijheid, doel en einde ontzegt,

Dwingt door de eigen kragt der rede,

't Noodlot van zijn grondgebied,

Stort 't almagtig stout gevaarte

Door zijn eigen zwaarte in 't niet.

't Koud verstand, het wikkend oordeel,

't Kabblend beekje van 't gevoel,

Dat, bij 't gisten van de driften,
 Opdampt als een zwavelpoel —
 't Warm bezef van menschenwaarde,
 Naauw verwandt aan deugd en pligt,
 't Streven naar een schooner orde,
 't Hijgen naar een hooger licht —
 Smaak voor 't schoone, dat zich vlugtig
 Voor 't gescherpt zintuig schetst,
 En 't verpletterend verheven,
 Dat in 't hart zich bijtend etst —
 't Zijn vijandlijke elementen,
 Die elkaër ontwijken; maar
 De achting voor het goede en groote
 Brengtze smeltend tot elkaër.
 Door de vinding zaamgebonden,
 Slechts in één belang verëend,
 Zwelt het hart van reine wellust,
 Schoon het bittere tranen weent.
 In het weefsel aller krachten
 Van het menschelijk gemoed,

Waar zij zich weêrkeurig vormen ;

In gestagen wisselvloed —

Waar zij in een zichtbre wereld,

Die haar als ten dampkring strekt ;

Zich ontladen of vervullen,

Dan verdoofd , dan opgewekt —

In dat zelfde onpeilbaar weefsel,

Kiemt een stoffeloos heelal,

Zweeft een etherstroom van vrijheid,

Lichten starren zonder tal ;

Tuimlen vreemde ontleende stoffen ;

Eerst verbonden , naar den grond ;

En 't gebloemt' der kunsten , keert zijn

Kelken naar den uchtendstond.

't Rijzend licht schenkt aan die bloemen ;

In dees welige aarde ontstaan,

Sterker balsemgeur en sappen,

Schooner verwen op zijn blaên.

In den geest des stouten denkers,

DEIMAN, vondt gij 't zelfde pad,

Dat

Dat natuur, in 't zelfde tijdvak,

LAVOISIER ontsloten had.

Leeft, door beiden, in ons midden,

Vrienden, volgen wij zijn spoor!

Voeren wij dien geest der waarheid,

't Rijk der wetenschappen door!

Dwingen wij de kunst naar boven,

Door dien gloed, die ons verrukt

En, door tintlend licht, de beelden

Dieper in de zinnen drukt!

Kweeken wij dien geest der WAARHEID;

Maar getoetst, verklaard, geleid,

Overal, waar DEUGD en SCHOONHEID,

Hare takken heeft verspreid!

Ook op ongebaande wegen,

Ongenaakbaar voor het oog,

Waar een dikke nevelsluijer,

't Sterkst gewapend oog bedroog;

Weten wij, dat wat ooit falen,

Nooit zijn maatstaf falen zal:

Onveranderlijke wetten

Heerschen eeuwig, overal.

Onverstoorbaar streeft één orde

Scheppend door de schepping heen;

Eén verband dwingt onophoudlijk

Al 't geschapene tot één!

DEIMAN! Ja, uw beide gidsen,

Vonden telkens dit besluit;

Want Natuur en Rede, beide,

Spreeken slechts één vonnis uit!

Overal heerscht dwang van wetten;

Maar — 't zijn wetten der Natuur —

Smeltend, in den vloed der zinnen;

Dampend, voor een hooger vuur.

Daar, waar zich 't gemoed veredelt,

Waar een wil door hooger kracht,

Niet ontleend van vreemde wetten,

Stout zich losscheurt van haar magt;

Daar heerscht vrijheid, daar heerscht weêrstand,
En de wet, die daar gebiedt,
Toont ons het verband der pligten;
Maar bepaalt of dwingt ons niet.

Slaap gerust, mijn vriend, wij waken!

Om uw lijkbuis, zullen wij

Deze Godenleer verkonden,

Van 't verjaard vooroordeel vrij!

Hier, hier zweven nog uw wenschen,

Voor den bloei van dezen kring!

Hier, hier werkt nog de eerste spoorslag,

Dien hij van uw hand ontving!

Hier zal ook 't eenvoudig teeken,

In ons midden opgerigt,

Stil, maar plegtig, ons herinnren

Aan uw deugd en onzen pligt!

Waar ook vreemd gezach moog' gelden,

In 't geen waar is, schoon of goed —

Waar 't vooroordeel hare magtspreuk

Opdringe aan zijn' slavenstoet —

Waar ook dweepzucht zich moog' krommen,

Onder 't juk der huichlarij,

Of de nacht met zijn trawanten,

't Glimmend Oosterlicht bestrij';

Hier zie dit onzalig drietal,

Zijn aloude magt geknot;

Zijn betoovring opgeheven,

Zijnen trotschen waan bespot!

Slaap gerust, mijn vriend, wij waken!

Bij uw lijkbuis, zweren wij

Trouw aan rede, deugd en vriendschap,

Vreedzaam, eensgezind en vrij! —

Zaagt gij, kort voor uw verscheiden,

't Monster, dat verdiensten haat,

Kronklend onder 't gras, u naadren,

En gewapend met verraad?

Zaagt gij 't achter uwe treden,
 Kruipend, met venijn bevrucht,
 Ook op u zijn zwadder werpen,
 Voor uw helder oog beducht?
 Zaagt gij 't in elkander krimpen,
 Toen wij 't naderden? Hoe 't ras
 Voor ons vorschend oog verscholen,
 Aan zijn spoor slechts kenbaar was?
 Zaagt ge ook toen geveinsde vriendschap
 Vleijende aan uw zijde staan,
 En met stille vreugd hare oogen,
 Gluipend voor u nederslaan?
 't Zag het . . . 'slaap gerust: wij waken!
 En wanneer het valsch gedrocht,
 Aan uw koud gebeent' zal knagen,
 Aan de duisternis verkocht —
 Als het, na uw' dood, zich veilig,
 Uit zijn sluiphol wagen zal,
 Of, met minder vrees dan voormaals,
 Lucht geeft aan zijn gif en gal...

ô Dan zal het afgesloten ,
Eer het schuw zich rugwaards keert,
Voor uw graf zijn misdrijf boeten ,
In 't verachtlijk stof verneêrd!...

Dan , waar voert mij mijn verbeelding,
Weêr ondanks mij-zelfen heen?
ô, Verschoon, verschoon die zwakheid,
Wijt haar aan mijn smart alleen!
ô, Vergeef het aan de vriendschap,
Als ze, onstuimig van gemoed,
Soms het wangeluid des wrevels
Bij haar' klaagtoon hooren doet!

Wenden , wenden wij onze oogen
Uit die laagte naar omhoog!
Groeten wij het licht, dat oprijst
Aan den heldren hemelboog!
Volgen wij het troostrijk schijnsel,
Op zijn trotsche Hemelbaan!

Bidden wij zijn' zeegnend' invloed,

Met den diepsten eerbied aan!

Zeggen wij, wanneer het flikkrend

Hier zijn heilig licht verspreidt,

„DEIMAN hielp het hier verrijzen,

Hier heeft ons zijn hand geleid!”

Waken, waken wij, mijn vrienden,

Trouw en ijvrig bij zijn graf!

Wijken wij van 't effen voetpad,

Dat we ons baanden, nimmer af!

Schooner grafnaald, grootscher eerzuil,

Dan 't volharden in dien pligt,

Dan 't voltooijen van zijn' arbeid,

Wordt hem nimmer opgerigt!

Doornik, Jacob E.

Johan Rudolph Deiman

Amsterdam 1808

Biogr. 297 q

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10062755-7